

Patrimoniul cultural imaterial din România înscris în lista UNESCO

unesco

Comisia Națională a
României pentru UNESCO

PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL DIN ROMÂNIA Înscris în lista UNESCO

Această broșură face parte dintr-o serie de trei publicații
realizate de Comisia Națională a României pentru UNESCO,
care ilustrează varietatea patrimoniului național înscris în listele UNESCO

unesco

Comisia Națională a
României pentru UNESCO

Patrimoniul Cultural Imaterial

Patrimoniul Cultural *Imaterial* sau *Intangibil* sunt noțiuni ceva mai recente, care au ajuns, în 2003, după o serie de dezbateri desfășurate pe câteva decenii, să facă obiectul unei Convenții UNESCO. Diferența între cele două este dată de proveniență: „Intangible” este termenul preferat de vorbitorii de limbă engleză, în timp ce francofonii folosesc noțiunea de „Immatériel”.

Chiar dacă diferite poate la nivel de nuanță, ambele noțiuni sunt legate de preocuparea constantă a UNESCO pentru o înțelegere integrată a culturii. În acest sens, cei aproape 1000 de participanți la conferința Mondiacult din 1982, desfășurată în Mexic sub egida UNESCO, au căzut de acord că patrimoniul cultural reunește și formele de expresie creativă ale comunităților umane, așa cum sunt: limba, riturile, credințele sau anumite practici meșteșugărești.

Această extindere a definiției culturii a condus la o serie de preocupări noi pentru statele membre UNESCO, care au ajuns să se decanteze într-un nou

instrument normativ. Întâi, este vorba de o mai mare atenție acordată formelor de expresie culturală difuză, la care participă o mare parte din comunitate și care este purtătoarea valorilor identitare ale acelei comunității. În al doilea rând, această caracteristică identitară a expresiilor culturale este inseparabilă de recunoșterea caracterului plural al acestor expresii. În fine, cel de-al treilea element privește problema transmiterii între generații a patrimoniului cultural imaterial, transmitere fără de care acesta ar putea dispărea definitiv.

Plecând de la aceste trei elemente, în 2003 a apărut *Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*, care își definește obiectul astfel: „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile -împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora - pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural”.

”

*„Patrimoniul cultural imaterial” este un concept creat și promovat de UNESCO ca urmare a interesului pentru protejarea culturii tradiționale manifestat de diverse state-membre ale acestei prestigioase organizații internaționale. Atenția acordată acestui tip de patrimoniu se materializează încă din anul 1989, atunci când UNESCO enunță **Recomandările pentru Salvagardarea Culturii Tradiționale și a Folclorului**, încurajând statele membre să-și protejeze literatura orală, meșteșugurile, ritualurile etc. Pentru a asigura acestei categorii de patrimoniu același statut cu cel de care se bucură, la nivel global, Patrimoniul Mondial UNESCO, „cultura tradițională și folclorul” au fost denumite, în Convenția pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial a UNESCO din 2003, „patrimoniu cultural imaterial”. România a ratificat Convenția din 2003 în anul 2005.*

Dr. Ioana Baskerville, Punct focal național pentru Convenția UNESCO din 2003

Potrivit Convenției UNESCO, patrimoniul cultural imaterial se manifestă în următoarele domenii:

- a) tradiții și expresii orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial;**
- b) artele spectacolului;**
- c) practici sociale, ritualuri și evenimente festive;**
- d) cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers;**
- e) tehnici legate de meșteșuguri tradiționale.**

Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității

Într-o manieră simetrică cu Convenția din 1972 privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, și Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial operează cu mai multe Liste. Pentru asigurarea unei mai bune vizibilități a patrimoniului cultural imaterial, pentru conștientizarea importanței acestuia și pentru încurajarea unui dialog bazat pe respectarea diversității culturale, a fost înființată o *Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității*. În momentul scrierii acestor rânduri, aceasta cuprinde 631 de elemente, din 140 de țări care reflectă fațete diverse ale creativității umane, după cum se poate observa și din următoarea enumerare: arta porțelanului de Limoges, înrudirea în glumă din Niger, hârtia marmorată turcească și sauna estonă, dantela croată, tango-ul argentinian, desenele cu nisip din Vanuatu, pescuitul

de creveți călare în Belgia, alpinismul sau dieta mediteraneană. Însă, pentru că patrimoniul material este fragil, există și *Lista patrimoniului cultural imaterial care necesită salvagardare în regim de urgență*.

Procedura înscrierii unui element în Lista Patrimoniului imaterial este una de durată, care implică o activitate susținută de cercetare și documentare a elementului. Pentru a putea fi admis de către UNESCO în *Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității*, dosarul de candidatură pentru fiecare element trebuie să satisfacă în integralitate o serie de exigențe. Acestea sunt:

- Elementul propus este parte a Patrimoniului cultural imaterial, în sensul definit de Convenția 2003;
- Înscrierea elementului va contribui la asigurarea vizibilității și conștientizării semnificației

patrimoniului cultural imaterial și la încurajarea dialogului intercultural, reflectând astfel pretutindeni diversitatea culturală;

- Statul care propune dosarul de candidatură a elaborat măsuri de salvagardare adecvate care pot proteja și promova elementul;
- Elementul a fost nominalizat în urma unei participări cât mai largi a comunității, grupului sau, dacă este cazul, persoanelor vizate și cu acordul lor liber, prealabil și informat;
- Elementul este deja inclus într-un inventar al moștenirii culturale imateriale prezente pe teritoriul statului care depune cererea.

În România, activitatea de cercetare, conservare și promovare a Patrimoniului Imaterial este coordonată de Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, organism științific de specialitate aflat în subordinea Ministerului Culturii. Tot această Comisie se ocupă și de alcătuirea dosarelor pentru includerea în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității

România în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității:

- ■ Ritualul Călușului (2008)
- ■ Doina (2009)
- ■ Artizanatul ceramicii de Horezu (2012)
- ■ Colindatul de ceată bărbătească (2013)
- ■ Jocul fecioresc (2015)
- ■ Tehnicile tradiționale de realizare a scoarței (2016)
- ■ Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie - Mărțișorul (2017)
- ■ Arta cămășii cu altiță (2022)
- ■ Tradițiile de creștere a cailor lipițani (2022)
- ■ Transhumanța, strămutarea sezonieră a turmelor (2023)

Călușari | Foto: Muzeul Țăranului Român

Ritualul Călușului

- **Anul înscrierii: 2008**
- **Domeniu: artele spectacolului; practici sociale, ritualuri și evenimente festive**
- **Localizare: Oltenia**

Dansul Călușului este dans tradițional românesc, cu valențe taumaturgice, care este de regulă executat înainte de Rusalii. Specific zonei Olteniei, dansul ritual al Călușului face parte și din moștenirea culturală a vlahilor sud-dunăreni. Deși cele mai vechi atestări datează din secolul al XVII-lea, ritualul a derivat

probabil din vechile practici de purificare și fertilitate folosind simbolul calului, care era venerat ca întruchipare a soarelui. Numele ritualului provine de la „căluș”, partea de lemn a căpăstrului calului. Ritualul Călușului cuprinde o serie de jocuri, scenete, cântece și dansuri și este interpretat de dansatorii călușari, în formație exclusiv masculină, cu acompaniamentul a două viori și al unui acordeon. Tinerii sunt inițiați în ritual de un *Vătaf* (maestru) cunoscător al farmecelor și descântecelor, care își împarte autoritatea cu *Mutul*, personajul cu fața acoperită de o mască confecționată, de obicei, din piele de capră și înarmat cu sabie sau, uneori, și cu un bici.

Grupuri de dansatori călușari, purtând pălării colorate, cămăși brodate și pantaloni împodobiți cu mici clopoței, execută dansuri complexe, care combină diverse elemente coregrafice, sărituri, bătăi ritmice etc.

Ceata folosește instrumente specifice cum ar fi: steagul, bastoanele din lemn ale călușilor, sabia (purtată de personajul mascat), plantele care au caracteristici profilactice și vindecătoare, precum usturoiul, pelinul și, uneori, busuiocul, substanțe cu puteri purificatoare – sarea, tămâia, apa. Călușarii sunt purtătorii unui ceremonial investit cu puteri magice de vindecare și fertilitate, aducător de sănătate și prosperitate.

Foto: Muzeul Țăranului Român

”

Călușul este un ritual profilactic și de vindecare, menit să asigure prosperitatea gospodăriilor unde este performat, implicând elemente ce țin de coregrafie, sunete, costume populare și recuzită, precum și un întreg repertoriu de credințe. Are loc în perioada sărbătorii Rusaliilor, călușarii (actanții principali ai ritualului, un grup de bărbați în număr impar, costumați într-un costum special) colindând satul și jucând în gospodăriile unde sunt invitați. Preformarea ritualului are loc nu doar în zilele de Rusalii, ci și în săptămâna următoare, încheindu-se, în numeroase comunități, în duminica următoare, când se „sparge călușul” și se strică steagul pe care ceata îl poartă. În ultimii ani, ritualul a fost intens prezentat pe scenă, fiind patrimonializat și a devenit, astfel, emblematic pentru cultura populară românească.

Dr. Virgil Ștefan Nițulescu
Manager Muzeul Național al Țăranului Român

Foto: Tudorel Ilie

Foto: Tudorel Ilie

Rapsozi populari doinind | Fotografii: Tudorel Ilie

Doina

- **Anul înscrierii: 2009**
- **Domeniu: tradiții și expresii orale; artele spectacolului**
- **Localizare: Județele Maramureș, Năsăud, Gorj, Dolj, Teleorman, Mehedinți, Vâlcea, Vrancea**

Doina este un cânt liric, solemn, improvizat și spontan, ce poate fi cântat în orice context și este interpretat întotdeauna solo, cu sau fără acompaniament instrumental (care include tradițional flautul, cimpoiul sau chiar instrumente improvizate).

Regăsim termenul *Doină* consemnat încă din secolele XVII-XVIII, de exemplu în memorialul pastoru-

lui luteran Andreas Mathesius, referitor la Transilvania, în monografia lui Franz Joseph Sulzer, referitoare la *Dacia Transalpină* sau în *Descriptio Moldaviae* a domnitorului Dimitrie Cantemir, unde acesta considera că originea Doinei coboară până la daci, iar atunci era, mai degrabă, un cântec de război.

”

Doina pare a fi fost numele întrebuițat de daci pentru Marte sau Bellona, căci se pune la începutul tuturor cântecelor de război și este preludiul cântărilor obișnuite ale moldovenilor.

Dimitrie Cantemir

Doina are o paletă largă, expresivă și tematică care acoperă bucurie, tristețe, dragoste, singurătate, dor, înstrăinare, regret, conflicte sociale, etc. Ex-

primând calitățile personale, emoțiile și virtuozitatea creator-interpretului, doina joacă, de asemenea, un rol social important, oferind un puternic suport comunitar. În funcție de registrul tematic, doina poate fi: de dor, de jale, de dragoste, haiducească, păstorească sau de cătănie.

”

Substanțială, emoționantă și originală, doina îmbogățește patrimoniul spiritual al omenirii cu nenumărate specimene de nivelul capodoperelor, prin a căror creare omul se confruntă cu ceea ce cântă.

**Acad. Sabina Ispas,
director al Institutului de Etnografie
și Folclor „Constantin Brăiloiu“**

Astăzi, Doina se mai interpretează cu precădere în nordul Olteniei, în Muntenia, nordul Moldovei și al Transilvaniei și, parțial, în Banat și Maramureș.

”

Este tristețea chiar în veselie. Sentimentul acesta este inspirat de văile și dealurile noastre, de culoarea deosebită a cerului nostru, de gândurile care apasă și fac în același timp să se nască în noi un dor ce nu se poate lămuri bine. Un străin care-mi este prieten, auzindu-mă odată executând o bucată a mea, mi-a spus: «În această compoziție este, parcă, ceva ce nu se poate îndeplini». Dorul îmi pare singura caracteristică originală a cântecelor românești.

George Enescu

Artizanatul ceramicii de Horezu

- **Anul înscrierii: 2012**
- **Domeniu: tehnici legate de meșteșuguri tradiționale**
- **Localizare: satul Olari, Horezu**

La începutul secolului trecut, olăritul era foarte răspândit pe teritoriul României de astăzi. Specialiștii afirmă că la acea vreme funcționau aproape 400 de centre unde se practica acest meșteșug. Vasele de lut erau folosite atât pentru hrană, dar și

pentru împodobirea odăilor de oaspeți din casele țărănești.

Originile ceramicii de Horezu se pierd în negura timpului, fiind astfel imposibilă alcătuirea unei cronologii exacte. Sunt legende care afirmă că meșterii greci, care au lucrat la Mănăstirea Hurezi (Horezu), ar fi adus cu ei și tehnica olăritului, pe care ar fi transmis-o localnicilor. Chiar dacă nu sunt documente care să susțină această explicație, ea este totuși destul de plauzibilă.

Pe lângă meșteșugul în sine, unicitatea ceramicii de Horezu este dată și de lutul din care se fac vasele și care este extras din dealul Ulmetului.

Potrivit dosarului depus la UNESCO, confecționarea ceramicii de Horezu, practică în satul Olari, din Județul Vâlcea, este „un meșteșug tradițional unic”, practicat atât de bărbați, cât și de femei din partea de nord a județului Vâlcea. Potrivit descrierii prezentate de UNESCO, bărbații sunt cei care

Fotografii: Tudorel Ilie

se ocupă cu extragerea lutului, care este, ulterior, curățat, porționat și udat, frământat, tescuit și amestecat, devenind astfel materia primă cleioasă din care sunt confecționate celebrele vase roșiaticе de Horezu. (...) Femeile sunt acelea care decorează obiectele folosind tehnici și instrumente specifice, cu care desenează modele tradiționale. Îndemânarea și talentul de a combina formele și culorile definesc personalitatea și unicitatea acestui tip de ceramică. Culorile sunt vii și variază de la maro închis, roșu, verde și albastru până la celebrul ivory de Horezu.

Principalele simboluri ornamentale sunt inspirate din flora și fauna din împrejurimi: bradul, șarpele, ghiociei, frunza, soarele, steaua, spicul, spirala dublă, pomul vieții sau coada de păun. Însă cea mai cunoscută reprezentare este cea a cocoșului, reprezentare având valențe rituale străvechi, căci cocoșul vestește ziua și biruința luminii asupra întunericului.

Fotografii: Tudorel Ilie

Colindatul de Ceată Bărbătească

- **Anul înscrierii: 2013**
- **Domeniu: practici sociale, ritualuri și evenimente festive**
- **Localizare: pe tot cuprinsul țării**

Colindatul de Ceată Bărbătească este un dosar transnațional elaborat de România împreună cu Republica Moldova, care a fost înscris în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității, în cadrul celei de a 8-a sesiuni a Comitetului

Interguvernamental UNESCO pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, care s-a desfășurat în luna decembrie, 2013.

Practicat pe întreg teritoriul României și Republicii Moldova, ritualul Colindatului este asimilat cu mesajul creștin ce anunță Nașterea Domnului și sărbătorile de iarnă. Cu toate acestea, tradițiile trimit către elementele precreștine.

Cetele sunt formate din tineri care nu sunt încă însurați și care urmează să-și întemeieze o familie. Acest lucru demonstrează că ritualul poate fi privit ca un episod din ciclul inițiativ al bărbaților din societățile tradiționale românești. Cetele încep să se alcătuiască cu câteva săptămâni înainte de Crăciun, de regulă în preajma sărbătorii sfântului Andrei (30 noiembrie) sau al Sfântului Nicolae (6 decembrie), după care își aleg o căpetenie, cunoscută sub diverse nume, în funcție de zonă: *Vătaf mare*, *Jude*, *Calfă*, *Păstor* etc. Pe lângă autoritatea supremă a căpeteniei, există și alte roluri în ceată, astfel bucăta-

rul și crâșmarul se ocupă de hrana și băutura tinerilor, măgarul cără darurile primite de colindători, iar sameșul colectează banii.

Forma tradițională a colindatului presupune participarea întregii comunități: o parte din postura de colindători, cealaltă, de colindați. Chiar dacă din punct de vedere tematic, precumpănesc mesajele de inspirație religioasă, există și colinde care au în centrul lor gazdele, numiți adesea și *boieri*. Există colinde care se cântă în funcție de gazdă, mai cu seamă dacă aceasta este o notabilitate a comunității, precum preot sau învățător.

În anumite părți ale țării, în special în Nordul Moldovei, ceata să costumează în diverse personaje,

fie legate de scena nașterii Mântuitorului, fie de viața cotidiană a comunității, și joacă mici scenete cu tâlc care amintesc de teatrul țăranesc. O variantă a acestui ritual cu costume este *jocul caprei*, un ritual de fertilitate și regenerare a naturii.

Ultima secvență a colindatului se consumă după Anul Nou, începând cu Sfântul Vasile, cu o serie de ritualuri legate de începutul lucrărilor agricole, cum ar fi acela de a trage o brazdă cu plugul prin fața caselor pentru ca sătenii să se bucure de roade îmbelșugate. De obicei, ultima întâlnire a cetei este de Sfântul Ion, când tinerii fac o ultimă petrecere din seria sărbătorilor de iarnă.

Fotografii: Tudorel Ilie

Jocul Fecioresc

- **Anul înscrierii: 2015**
- **Domeniu: artele spectacolului; practici sociale, ritualuri și evenimente festive**
- **Localizare: Transilvania**

Specialiștii afirmă că aceste dansuri s-ar fi născut undeva în perioada Renașterii, însă primele mențiuni documentare se regăsesc abia în secolul al XVI-lea. Cunoscute sub diverse nume, precum *Haidău*, *Bărbunc* sau *Târnăveană*, aceste dansuri fac parte dintr-o familie coregrafică specifică Europei Centrale, familie care cuprinde și versiunile de joc fecioresc din Ungaria, Slovacia, Austria, Germania sau Italia.

”

Jocurile feciorești sunt jocuri de mare virtuozitate, în care elementele plastice și ritmul se îmbină armonios.

Toate cuprind sărituri, bățai, bățai în contratimp, bățai în pinteni, iar una din caracteristicile care le diferențiază net de celelalte jocuri bărbățești din țara noastră este tehnica de lovire a segmentelor picioarelor cu palma. Acestor mișcări li se spune, în general, ponturi (o idee coregrafică proprie). Un pont fecioresc cuprinde o serie de mișcări bine precizate, care se încheie cu o mișcare finală - concluzie (cheie).

Când aceste ponturi se joacă în grup, ele sunt alternate cu așa zisele plimbări-mișcări mai simple (de obicei executate în deplasări laterale). Plimbările se fac din necesitatea de odihnă după ponturi, care cer un mare consum de energie. În toate aceste jocuri, dansatorii nu sunt prinși unul

de celălalt, fie că sunt dispuși în coloană, semicerc, cerc ori repartizați liber în spațiu.

Lipsa legăturii directe între jucători dă posibilitate individului să acționeze mult mai independent decât la oricare alt joc bărbătesc din țara noastră.

Strigăturile, mai ales cele la comandă, nelipsite în dansurile din Transilvania, vin să întrească și să sublinieze acest conținut cinetic. De remarcat că numai în plimbări se strigă, pentru că ponturile sunt mai grele și solicită toată energia dansatorilor.

Dansul fecioresc este o bună modalitate de interacțiune socială, având în vedere că toți membri comunității sunt invitați să ia parte. De asemenea, este o oportunitate pentru tineri să se afirme în cadrul societății,

tradiția fiind că acest dans anticipează căsătoria. Jocul Fecioresc este o expresie a identității de gen și a identității sociale și locale, precum și un mediu de comunicare interculturală într-o regiune multi-etnică.

Jocurile sunt transmise non-formal, prin observare și practicate atât la ocazii festive cât și formal, în cadrul grupurilor de dans organizate.

**Dr. Zamfir Dejeu, cercetător științific I
la Institutul „Arhiva de folclor
a Academiei Române”, filiala Cluj-Napoca**

**Dr. Ioana-Ruxandra Fruntelată, Conf. univ.,
Departamentul Studii Culturale, Facultatea
de Litere, Universitatea din București**

Fotografii: Tudorel Ilie

Tehnici tradiționale de realizare a scoarței

- **Anul înscrierii: 2016**
- **Domeniu: tehnici legate de meșteșuguri tradiționale**
- **Localizare: județele Botoșani, Neamț, Bacău, Olt, Vâlcea, Dolj, Gorj, Maramureș, Prahova și Buzău**

Acest meșteșug, foarte bine reprezentat în gospodării din județul Maramureș, nordul și centrul provinciei istorice Moldova (județele Botoșani, Neamț, Bacău), dar și în județele Prahova și Buzău, precum și în Oltenia (județele Olt, Vâlcea, Dolj, Gorj), are un rol important în comunicarea socială, afirmarea și promovarea identității culturale. Covoarele de perete, obiecte tradiționale de bază în amenajarea locuinței populare, mai sunt cunoscute și sub numerele de *scoarțe*, *păretare*, *lăicere*, *velințe*, *chilimuri*, *lădare*, *ungherare* sau *cergi*.

”

În România, țesutul scoarțelor are o tradiție ancestrală. Denumirea este de origine latină, amintind de funcția lor primară, similară scoarței de molid utilizate în trecut la izolarea caselor cu pereții din bârne. Originalitatea, unitatea și valoarea artistică a scoarțelor românești se datorează competenței tehnologice a femeilor care le-au

lucrat, generație după generație și ingeniozității cu care ele au integrat în compozițiile decorative, motive și simboluri de largă circulație în spațiul european și extra-european. Țesutul scoarțelor se face în războiul orizontal sau în cel vertical prin întrepătrunderea firelor de lână. Operațiile pregătitoare țesutului – sortatul și prelucratul manual al fibrelor textile, urmate de urzitul și năvăditul firelor – sunt operațiile care pun baza viitoare țesături. Între 1850 și 1950, s-a utilizat ca urzeală cânepa, iar mai târziu, bumbacul răsucit.

**Dr. Narcisa Alexandra Știucă, conf. univ.,
Departamentul Studii Culturale,
Facultatea de Litere, Universitatea din București.**

**Dr. Doina Ișfănoni, cercetător etnolog,
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București**

Scoarța românească s-a dezvoltat în jurul a două teme ornamentale principale: pe de o parte, cea în care predomină motivele geometrice, întâlnită din Oltenia până în Maramureș, pe de altă parte, linia ornamentului vegetal, a motivelor simbolice, cu o răspândire mai limitată.

”

Un rol important în perpetuarea și dezvoltarea repertoriilor ornamentale ale scoarțelor l-au avut atelierele de covoare din mănăstiri (Agapia, Văratec, Hurezi, Vorona) și atelierele manufacturiere din mediul urban (Târgu Jiu, Craiova, Câmpulung Muscel, Județul Argeș și Pietroșița, județul Dâmbovița. La începutul secolului XX, Casa Regală a României înființează atelierele regale de țesut covoare care vor promova scoarțele tradiționale ca țesături reprezentative și în alte medii decât cele rurale. Cele mai valoroase piese lucrate în aceste ateliere au fost promovate ca embleme ale identității naționale, la expozițiile universale din Europa și America.

**Dr. Narcisa Alexandra Știucă, conf. univ.,
Departamentul Studii Culturale,
Facultatea de Litere, Universitatea din București.**

**Dr. Doina Ișfănoni, cercetător etnolog,
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București**

Țeserea scoarțelor la Botiza | Foto: Tudorel Ilie

Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie (Mărțișorul)

- **Anul înscrierii: 2017**
- **Domeniu: artele spectacolului; practici sociale, ritualuri și evenimente festive**
- **Localizare: pe tot cuprinsul țării**

Mărțișorul este astăzi unul dintre cele mai populare obiceiuri românești. Sărbătoare tradițională, născută din credințele și obiceiurile agrare ale strămoșilor noștri, geto-dacii și romanii, marchează re-

nașterea naturii și intrarea în noul an agricol, fiind strâns legată de tradițiile Anului Nou, care în vechime începea la 1 Martie.

Cercetătorii consideră că inițial mărțișorul era o amuleță menită să-l protejeze pe purtătorul său de forțele potrivnice, atunci când se schimba anotimpul, la începutul primăverii.

De exemplu, în prima atestare documentară a mărțișorului pe teritoriul României, într-o lucrare a vornicului lordache Golescu, este surprinsă această dublă ipostază - de celebrare a primăverii și de amuleta: „Mărțișor este și luna martie, dar se zice și la o ață împletită cu un fir alb și cu altul roșu, ce-l leagă la gât, la mâinile copiilor în luna lui martie, spre pază, spre depărtare de orice boală, de dăochiat...”.

”

În trecut, mărțișoarele erau purtate la gât sau la încheietura mâinii. Firele răsucite ale mărțișorului simbolizează unitatea contrariilor: frig-cald, iarnă-vară,

moarte-viață, masculin-feminin, regenerarea continuă a vieții. Mărțișorul s-a adaptat în timp vremurilor, astfel că, treptat, a început să fie etalat prins de haină, la piept, în dreptul inimii.

În România, în unele regiuni, șnurul vestitor de primăvară este prins de ușă sau fereastră pentru a alunga duhurile rele și chiar la coarnele vitelor sau de poarta grajdului, pentru a proteja gospodăria.

Inițial, mărțișorul a fost un obiect ritual care a devenit în vremurile noastre obiect de podoabă purtat în piept sau la mână. De șnur, la un moment dat se lega o monedă de argint pentru ca purtătorul să fie apărat de toate relele și curat ca argintul. Fetele și nevestele tinere îl purtau și pentru a fi frumoase, rumene în obraz, sau pentru a nu fi arse de soare. În funcție de zonă, mărțișorul se purta până la 9 Martie, Armindenii, Florii, până la înfloritul pomilor, al trandafirilor, al porumbarului, al măceșului, până la venirea berzelor sau la cântatul cucului.

În unele zone ale țării, mărțișorul e purtat până când se întorc berzele, iar la întoarcerea lor este aruncat după acestea spunând: Na-ți negrețele/ Și dă-mi albețele, cu scopul de avea tenul alb și frumos peste an. Iar în alte cazuri, mărțișorul este aruncat în urma cucului (pasăre cu caracter oracular, cum este, de altfel, și barza) când este auzit cântând întâia oară în acel an. Cercetătorii au observat numeroase similitudini între mărțișor și crucea de drimoc. Drimocul, sau dârmozul, este un arbust cu flori albe asemănătoare celor de soc, arbust pe care credințele populare îl investesc cu puteri magice. Astfel, ambele au fost inițial un obiect ritualic, cu funcții de protecție și profilaxie, cu rolul de a aduce belșugul și de a păstra frumusețea. De asemenea, ambele sunt specifice perioadelor de înnoire a timpului, la trecerea dintre ani sau dintre anotimpuri. Ambele au ciucuri roșii, culoarea roșie în popor având un rol important de apărare împotriva deochiului sau a altor forțe malefice, fiind și simbol al soarelui, al căldurii.

**Monica Dușan,
Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva**

Fotografii: Tudorel Ilie

Lipițan negru, herghelia Sâmbăta de Jos | Fotografii: Mihail Lechkun

Tradițiile de creștere a cailor lipițani

În data de 25 martie 2020, Austria, Bosnia și Herțegovina, Croația, Italia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria au depus la UNESCO dosarul multinațional de candidatură „**Tradițiile de creștere a cailor lipițani**” pentru înscrierea în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității.

Rasa lipițană apare după anul 1580, atunci când arhiducele Karl von Habsburg a înființat herghelia de la Lipizza, din sudul Imperiului Habsburgic (astăzi, Lipica, Slovenia). Astfel au apărut „linii de sânge” precum Pluto, Conversano, Neapolitano, Maestoso și Favory. Linia Siglavy, de proveniență arabă, a fost introdusă mai târziu, în secolul al XIX-lea, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea au fost întemeiate două noi „linii de sânge”: Tulipan și Incitato.

În România, tradiția creșterii cailor lipițani își are originea în secolul al XVIII-lea, fiind strâns legată de hergheliile Imperiului Habsburgic. Prima atestare documentară pe teritoriul României de astăzi datează din 1874, când a fost mutată herghelia imperială de la Mezőhegyes (Ungaria) pe un domeniu de stat al Imperiului, aflat la Sâmbăta de Jos.

În 1920, se înființează Herghelia de Stat Sâmbăta de Jos, reunind exemplare de la crescătorii din satele Țării Făgărașului, aflate în vecinătatea hergheliei. Efectivele crescătoriei au sporit an de an, astfel încât la mijlocul anilor '80, herghelia de la Sâmbăta de Jos ajungea să fie cea mai mare unitate de creștere

a calului lipițan din lume. Lipițanul născut și crescut în țara noastră a fost exportat în Suedia, Iugoslavia, Olanda și Austria, iar în Statele Unite ale Americii (în statul Michigan) a fost creată chiar o „linie de sânge” denumită Maestoso-România.

Astăzi, la Herghelia Sâmbăta de Jos sunt crescute 7 din cele 8 linii ale rasei, ceea ce face din aceasta una dintre cele mai importante din lume. De-a lungul timpului, popularitatea cailor din această rasă a fost sporită de ținuta lor elegantă și impunătoare, rezistența la efort, inteligență și devotament.

Specificul creșterii cailor lipițani este reprezentat de un set de cunoștințe, practici și aptitudini legate de creșterea, îngrijirea și antrenarea exemplarelor, transmise cu precădere pe cale orală și din generație în generație. La aceste elemente se adaugă o serie de practici culturale și sociale dezvoltate de comunități ca parte a unor ritualuri, evenimente, competiții ecvestre și meșteșuguri tradiționale specifice: potcovar, șelar, curelar, herghelegiu.

Transhumanța în Ținutul Grăniceresc, Năsăud | Foto: Dorin Circu

Transhumanța

Pe 30 martie 2022, zece țări europene, inclusiv România, au depus la UNESCO dosarul multinațional **„Transhumanța, strămutarea sezonieră a turmelor”** pentru înscrierea în Lista Reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității. Elaborarea dosarului a fost coordonată de Ministerul Culturii și Sportului din Spania, în parteneriat cu instituții similare din Albania, Andorra, Austria, Croația, Franța, Grecia, Italia, Luxemburg și România. Această nominalizare extinde elementul „Transhumanța” înscris în 2019 de Austria, Grecia și Italia, referitor la traseele migratoare din zona mediteraneană și Alpi

România a adus o contribuție importantă la acest dosar, coordonată de experți din Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial

și a Ministerelor Agriculturii, Mediului și Cercetării științifice. Cercetarea de teren a evidențiat rutele active de transhumanță din zone precum Muscel, Bran-Moieciu și alte regiuni montane, evidențiind astfel valoarea culturală și naturală a practicii în contextul Carpaților românești.

Transhumanța desemnează deplasarea sezonieră a oamenilor și a turmelor, de obicei între pășunile de vară montane și zonele de iernat din câmpie, o practică cu rădăcini ce se întind până în perioada Imperiului Roman. Această tradiție milenară reflectă adaptarea pastorală specifică teritoriului românesc și european. În plus, transhumanța susține conservarea ecosistemelor montane și biodiversității, făcând din această practică o veritabilă punte între patrimoniul cultural și cel natural. România este astfel parte a unui patrimoniu global care valorifică interdependențele dintre oameni, animale și mediul înconjurător.

Văratul oilor în munte, Transfăgărașan. | Foto: Iulian Vlad

Cămașă cu altiță din Arbore, Suceava | Foto: Muzeul Etnografic al Moldovei, Iași

Cămașa cu altiță

Dosarul multinațional „**Arta cămășii cu altiță - element de identitate culturală în România și Republica Moldova**”, a fost înscris în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității în anul 2023.

Cu o largă răspândire geografică și cu tradiție identificată încă din mileniul IV înaintea erei noastre, cămașa cu altiță continuă să reprezinte o tradiție vestimentară emblematică pentru regiunile Moldova, Bucovina, Muntenia, Oltenia și sudul Transilvaniei. Termenul „altiță” desemnează porțiunea ornată situată în partea superioară a iei.

Devenită un port tradițional promovat intens de Casa Regală în perioada interbelică, cămașa cu altiță a inspirat creații celebre ale pictorului francez Henri

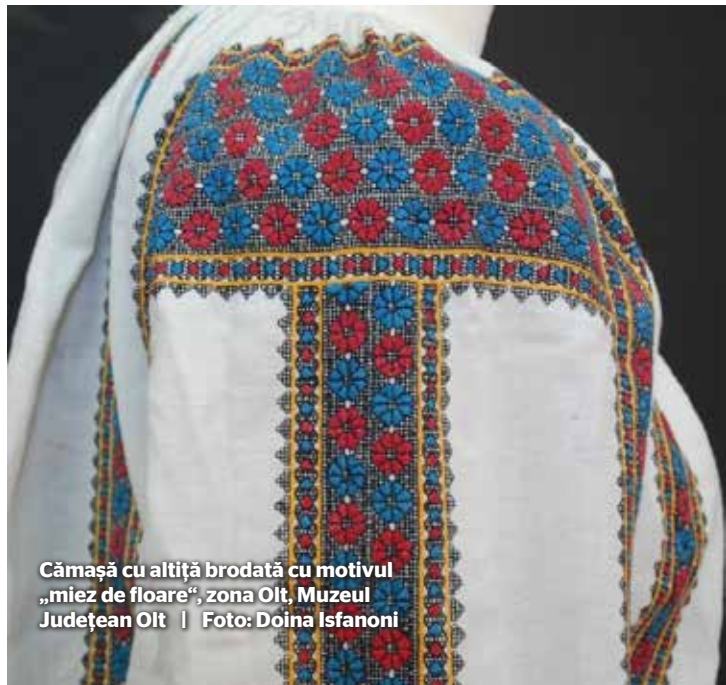
Matisse, dar și reinterprețări contemporane realizate de designeri precum Yves Saint Laurent, Kenzo sau Jean Paul Gaultier, care au integrat croiala și motivele ornamentale ale cămășii populare românești în colecții renumite.

Pentru finalizarea dosarului de candidatură, la partea română au contribuit experți ai Facultății de Litere a Universității București, cercetători din cadrul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” - Academia Română, precum și specialiști din Muzeul Național al Țăranului Român, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Muzeul Olteniei, Complexul Național Muzeal ASTRA - Sibiu și Muzeul de Etnografie Brașov.

Ziua Universală a Iei, sărbătorită anual pe 24 iunie, reprezintă un moment simbolic important atât în România, cât și în Republica Moldova, unde eforturile comune de promovare și protejare a patrimoniului cultural imaterial continuă cu un accent deosebit pe proiecte educaționale și inițiative culturale la nivel național și internațional.

Meșterițe din Gura Humorului | Foto: S.V.

Cămașă cu altiță brodată cu motivul „miez de floare”, zona Olt, Muzeul Județean Olt | Foto: Doina Isfanoni

Privind spre viitor

”

Astăzi, România are
în Lista Reprezentativă
a Patrimoniului Cultural
Imaterial al Umanității
zece elemente, după ce la
sfârșitul anului 2022 au fost înscrise
două noi dosare:

**„Arta cămășii cu altiță - element
de identitate culturală în România
și Republica Moldova” și
„Tradiții de creștere a cailor lipițani”**
(dosar transnațional cu Austria,
Bosnia și Herțegovina, Croația, Italia,
Slovacia, Slovenia, Ungaria).

Tot în 2022 a fost depus
și dosarul **„Transhumanța -
strămutarea sezonieră a turmelor”**
(dosar transnațional cu Albania,
Andora, Austria, Croația, Franța,
Grecia, Italia, Luxemburg, Spania),
decizia de înscriere fiind luată în
anul 2023.

**Dr. Ioana Baskerville,
Punct focal național
pentru Convenția UNESCO din 2003**

Cobza, cunoștințe tradiționale, meșteșuguri și muzică

România și Republica Moldova au depus, în anul 2024, un dosar comun pentru includerea **cobzei** pe lista patrimoniului cultural imaterial al UNESCO. Dosarul evidențiază atât meșteșugul construcției acestui instrument muzical tradițional, cât și patrimoniul cultural viu al interpretării muzicale legate de cobză în spațiul românesc-moldovenesc.

Cobza a apărut cel mai probabil în secolul al XV-lea, ca o adaptare locală a lautei orientale (barbatul persan sau oud-ul turcesc), fiind introdusă pe teritoriul României de către muzicanți itineranți, cunoscuți ca lăutari. Numele său provine din termenul turcesc „kopuz”, folosit în Evul Mediu pentru diverse instrumente cu corzi ale populațiilor turcice.

Fabricarea cobzei a fost tradițională în diverse regiuni din România, cu ateliere meșteșugărești în

Moldova (judetele Iași, Botoșani, Suceava), Muntenia, Oltenia, dar și în fabrici moderne precum „Hora” din Reghin și fosta fabrică „Doina” din București. Modelele țărănești erau realizate manual în mediul rural, iar cele de fabrică au standardizat forma și acordajul în secolul XX.

Cobza a fost folosită în mod obișnuit în ansambluri muzicale folclorice tradiționale din provinciile istorice Moldova și Țara Românească, acompaniind muzica dansurilor populare precum hora, sârba și bătuta. De asemenea, a avut rol solistic rar, dar valoros în muzica populară, fiind un instrument-cheie al tarafurilor de lăutari profesioniști sau semi-profesioniști până în secolul XX, când a fost treptat înlocuită de alte instrumente precum tambalul și acordeonul.

unesco

Comisia Națională a
României pentru UNESCO

Pentru actualizări ale informațiilor
cuprinse în această publicație, precum și pentru alte detalii
legate de desemnările UNESCO din România,
vă invităm să consultați pagina web dedicată
a Comisiei Naționale a României pentru UNESCO
<https://www.cnr-unesco.ro/ro/harta>.

